

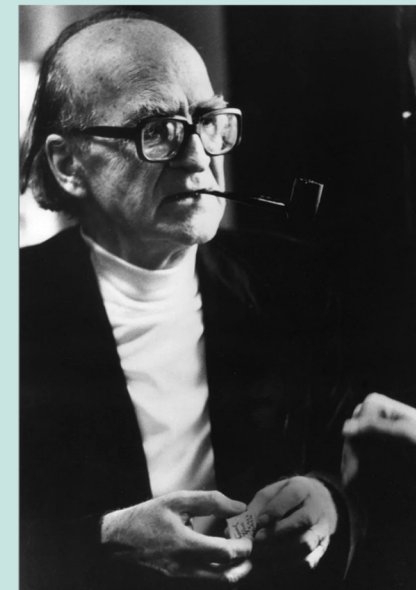
Mircea Eliade - rumunský filosof, jogín, spisovatel, publicista a popularizátor religionistiky, spojován s fašizujícím hnutím Železná Garda (asistent Nae Ionescu), po válce přednášel dějiny náboženství v Paříži, kde vyšly jeho nejznámější práce, od roku 1957 vedl nově založenou katedru religionistiky (History of Religions) v Chicagu (s Joachimem Wachem)

Pro širší veřejnost asi nejznámější a „nejčtivější“ představitel religionistiky, bohužel také jeden z nejproblematictějších.

Vlastní metodu a teorii nikde nepopsal – mnohdy implicitní – rekonstrukce O. Sládka (disertace z roku 2004)

Projekt univerzálních dějin N – náboženství pojímá jako kategorii sui generis, neustálé dějinné „**vyjevování se Posvátna**“ (**hierofanie**), posvátno považuje za reálně existující kvalitu, či dimenzi, transcendentální realitu, jež je v opozici k profánnímu, hierofanie je pak „průnik“ posvátna do profánního světa, (setkávání člověka s posvátnem)

Homo religiosus – idealizovaný „náboženský“ člověk (žijící ve světě posvátna), do určité míry předobraz mýtických postav (bohů, hrdinů apod.), vnímá svět jinak, než člověk profánní – „jazyk náboženství“, náboženští praktikanti se mu svým uvažováním blíží, příslušníci „tradičních“ (archaických) společenstev pak uvažují téměř stejně

Veškeré výpovědi náboženského charakteru se zakládají na použití symboliky vycházející z archetypálního obsahu nevědomí, které propojuje veškeré lidstvo napříč časem i prostorem; cílem badatele (religionisty-hermenutika) je pak zbavení těchto výpovědí a symbolů jejich kulturního nánosu (podobně jako ve fenomenologii) a odhalení původní hierofanie v pozadí – komparací různých výpovědí mající stejné jádro, stejnou opakující se hierofanii, lze tuto lépe pochopit a „vysvětlit“ (čti: interpretovat, poznat „hlubší význam“) a skrze ni i Posvátno – ***totální hermeneutika***

spasitelský význam religionistiky/dějin N – vysvobození člověka a posvátka z dějin, umožňující jeho věčný návrat k „pramenům skutečnosti“

Náboženské jednání (rituál) není jen imitace, ale také účast na a obnovení posvátných událostí (hierofanií) z Počátku – mýtus vždy odkazuje na stvoření, první hierofanii, kdy posvátka dalo světu strukturu a řád, počátek dějin, „realizace“ (rekonstrukce, „odehrání“) mýtu (rituálem, náboženským aktem) dochází k jeho zpřítomnění – („věčný“) návrat posvátného, prvotního (archaického) času, času „před časem“ (není lineární), nostalgie po počátku – lidská touha po návratu do prvotního Ráje

Problémy a přínosy:

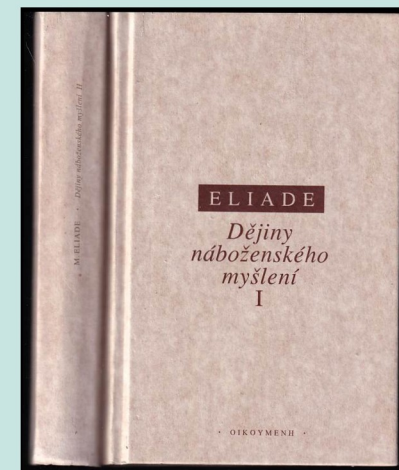
- politické a ideologické asociace s krajní pravicí (v pozdějších dílech méně výrazné, ale jistá inspirace je patrná v některých myšlenkách – dějiny N jako degenerativní, nostalgie, sjednocující a „spásonosné“ tendence)
 - ontologické zakotvení N a posvátna, kategorie *sui generis* - jedinečnost N, je zkoumatelné jen z N pozice, za jeho podmínek – neslučitelné s vědeckým přístupem a falsifikovatelnými metodami, “teologizace” religionistiky
 - selektivní výběr dat, jejich zkreslování a zjednodušování, aby pasovaly do jeho modelu N (neoblíbený u etnologů)
 - idealizace N myšlení v kontrastu s kritikou moderny, nostalgie po “autentické” lidské existenci v jejím sakrálním rozměru
- +/- někdy až inovativně porovnává jevy zdánlivě odlišné, které ale mohou mít společné jádro, někde je však těžké rozpoznat zda přání není otcem myšlenky
- + velký přehled o N jevech a tradicích z velkého časového i prostorového úseku
 - + upozorňuje na konstitutivní charakter N v lidské kultuře, varuje před přílišným redukcionismem

Lze použít pro inspiraci, či nasměrování, ale nepřebírat nekriticky jeho interpretace!

tituly:

Mýtus o věčném návratu,
 Posvátné a profánní,
 Obrazy a symboly,
 Pojednání o dějinách náboženství,
 Dějiny náboženského myšlení I – IV,
 Mýtus a skutečnost,
 Kováři a alchymisté,
 Mýty, sny a mystéria,
 Šamanismus a nejstarší techniky extáze,
 a další...

V. Podborský - Náboženství pravěkých Evropanů

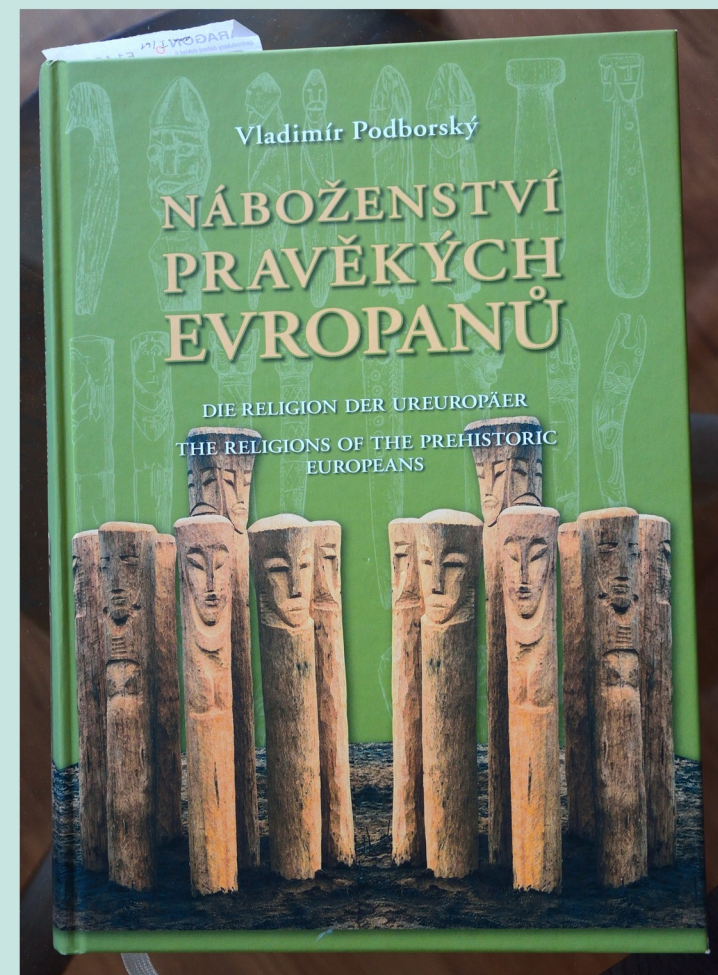
- přejímá řadu, často zastaralých, modelů, tezí a klasifikačních systémů bez jasného a kritického vyhodnocení a reflexe jejich použitelnosti v archeologii / na archeologický materiál

- často rozporuplné a protichůdné postoje a přístupy

např. na s. 23- jako “samozřejmé předpoklady” archeoreligionistiky klade vedle sebe apriorní nezaújatost a oproštění se od „krypto-teologického myšlení“ (podle Havelky) a empatické cítění a schopnost „imaginace“ po vzoru Eliadeho

problém s pojmem “archeoreligionistika” - spojení řeckého *archaios* a latinského *religio* - lépe “prehistorie náboženství”, “archeologie náboženství” nebo “prehistorická religionistika”

problematické je také oddělování “magie” a “náboženství” (s. 28-29) jako dvou odlišných kategorií - magie jako „primitivnější“ forma N, jeho předstupeň či v opozici vůči N - v praxi spíše ponižující kategorie pro rituální akce a expresivní jednání jiných (cizích) kultur a tradic

Rozlišuje 3 složky náboženství:

1. teoreticko-dogmatickou,
2. prakticko-kultovní
3. institucionálně-organizační

V praxi problematické - navzájem provázané a zejména v archeologickém materiálu těžko odlišitelné, spíše snaha o kategorizaci v rámci “úhledného” klasifikačního systému - postavené spíše na analogiích a apriorním tříděním jevů do “škatulek” než na důkladné analýze

podobně i “teoretický (spíše hypotetický) vývojový model” pravěkých náboženství (s. 74)

- spíše přejímání přežitých klasifikací bez dostatečné reflexe
výběr prezentovaného materiálu často působí svévolně
a použitá terminologie zklouzává k hodnotícím a “krypto-teologickým” výrookům

Z velké části asi založeno na použité literatuře a (praktické) nemožnosti proniknout hlouběji do problematiky

PALEOLIT	starý	1,000.000 – 300.000	?
	střední	300.000 – 40.000	prvé stopy sebereflexe, první rituální pohřby
	mladý	40.000 – 10.000	dynamismus, kult předků,
	pozdní	10.000 – 8.000	počátky animismu,
	konečný	8.000 – 6.000	animatismu a démonismu
NEOLIT		6.000 – 4.000	animismus, animatismus, démonismus, prototeismus
ENEOLIT		4.000 – 2.000	počátky polyteismu
DOBA BRONZOVÁ		2.000 – 1.300	rozvoj polyteismu
DOBA POPELNICOVÝCH POLÍ		1.300 – 750	vrchol polyteismu
DOBA HALŠTATSKÁ		750 – 400	počátky etnických náboženství
DOBA LATÉNSKÁ		400 – 0	keltský polyteistický partikularismus
DOBA ŘÍMSKÁ		0 – 400	germánský henoteismus, první stopy křesťanství, christianizace Germánů
STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ		400 – 568	
RANÝ STŘEDOVĚK		568 – 800	slovanský pohanský supremoteismus
		800 – 950	christianizace středoevropských Slovanů

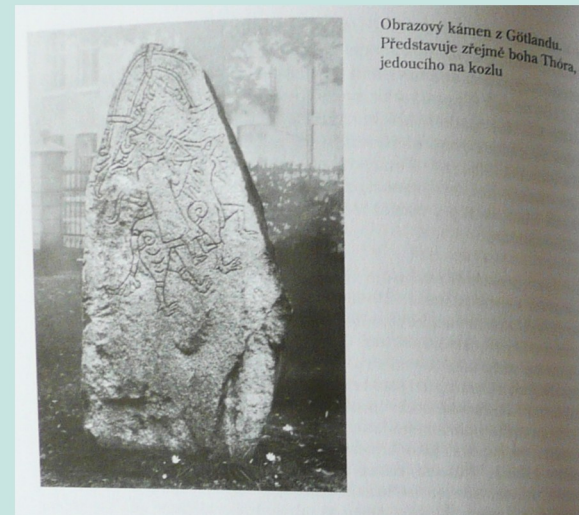
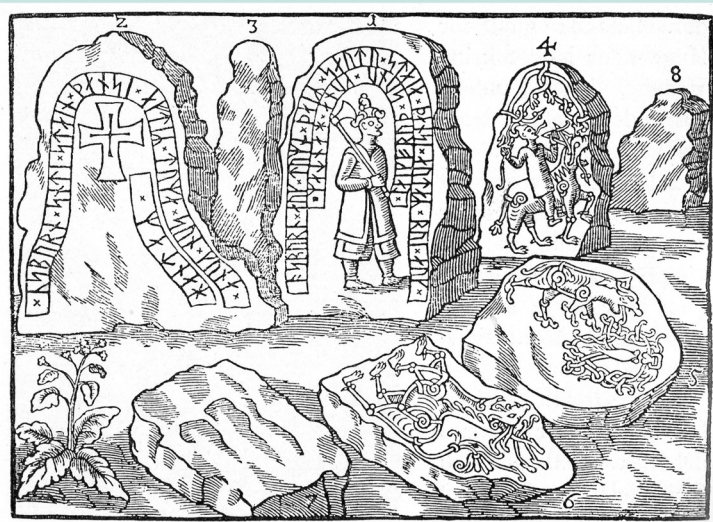
Také faktografické chyby a nedostatky - příliš široký záběr syntézy vedoucí k neověřování přejatých tvrzení a interpretací; např. s. 447 zmínka, že bůh “Tór jezdil na kozlu” s odkazem na tab. 145:6

převzato od J. Bednaříkové - Stěhování Národů I, s. 358, kde je stejná fotografie popsána jako: „Obrazový kámen z Götlandu. Zobrazuje zřejmě boha Thóra, jedoucího na kozlu.“ (v textu na něj dále neodkazuje)

ve skutečnosti se jedná o jeden z obrazových kamenů z Hunnestad, nedaleko

hradu Marsvinsholm ve Skanii (jih Švédska), původně šlo o seskupení osmi kamenů, 5 z nich mělo vyryté obrazce (DR 282 - 286), z toho dva i runové nápisy (DR 282 a 283).

Během renovací pozemku na konci 18. stol. byly kameny odstraněny, 4 z nich se dochovaly do současnosti a jsou umístěny v muzeu v Lundu, oba nápisy jsou pamětní a datovány do let 1000-1050, původně se tedy zřejmě jednalo o pohřební / pamětní monument z konce 10. až 1. pol. 11. stol.

Obrazový kámen z Götlandu.
Představuje zřejmě boha Thóra,
jedoucího na kozlu

Hunnestad DR 284

Hunnestad DR 284

- “jezdec” má dlouhé spletené vlasy a dlouhý háv bez opasku
- spíše ženský oděv
- v ruce drží dva hady, jednoho používá jako uzdu, zdá se, že dalšího hada má místo jazyka
- nemá žádné vousy ani jiný znak, který by postavu identifikoval jako mužskou
- nemá žádný atribut tradičně spojován s Thórem či jiným severským bohem

Hunnestad DR 284

- “jezdec” má dlouhé spletené vlasy a dlouhý háv bez opasku
- spíše ženský oděv
- v rukou drží dva hady, jednoho používá jako uzdu, zdá se, že dalšího hada má místo jazyka
- nemá žádné vousy ani jiný znak, který by postavu identifikoval jako mužskou
- nemá žádný atribut tradičně spojován s Thórem či jiným severským bohem

- “kozel” buď nemá uši, nebo to co mají být rohy, jsou ve skutečnosti uši
 - výrazné špičáky v tlamě
 - nohy nemají kopyta, ale prsty s drápy
 - dlouhá či výrazná hříva nebo srst na šíji
 - dlouhý, “huňatý” ocas
- závěr: spíše ženská postava s hady, jedoucí na šelmě, zřejmě vlku

“Tak poslali do Jotunheimu pro obryni zvanou Hyrrokkin. A když přijela, jedoucí na vlku a mající zmije místo otěží, sesedla ze svého oře a Ódinn povolal čtyři berserky, aby ho ohlídale, ale nedokázali ho udržet, dokud ho nesrazili (na zem).”

-Snorriho popis Baldrova pohřbu

v severské poezii se vlci často objevují jako jízdni zvířata trollů, obryň a čarodějnic (tröllkona - “trollice, čarodějnice”, pojem troll je zaměnitelný s jötunn, rísi, thurs aj.

- někdy překládáno jako “obr”, obecně vágně definovaná skupina nadpřirozených bytostí odlišných od “bohů”, často v opozici či konkurenci vůči nim, případně tak mohou být označováni lidé s “nadpřirozenými” schopnostmi či používající magii

- čarodějové obecně

*“Svého vlka vezmi,
vyved' ho ze stáje,
ať rychlým krokem
s mým kancem se žene!”*

- Píseň o Hyndle (Freyja)

“Tak poslali do Jotunheimu pro obryni zvanou Hyrrokkin. A když přijela, jedoucí na vlku a mající zmije místo otěží, sesedla ze svého oře a Ódinn povolal čtyři berserky, aby ho ohlíदali, ale nedokázali ho udržet, dokud ho nesrazili (na zem).”

-Snorriho popis Baldrova pohřbu

v severské poezii se vlci často objevují jako jízdni zvířata trollů, obryň a čarodějnic (tröllkona - “trollice, čarodějnice”, pojem troll je zaměnitelný s jötunn, rísi, thurs aj.

- někdy překládáno jako “obr”, obecně vágně definovaná skupina nadpřirozených bytostí odlišných od “bohů”, často v opozici či konkurenci vůči nim, případně tak mohou být označováni lidé s “nadpřirozenými” schopnostmi či používající magii

- čarodějové obecně

*“Svého vlka vezmi,
vyved' ho ze stáje,
ať rychlým krokem
s mým kancem se žene!”*

- Píseň o Hyndle (Freyja)

Marija Gimbutas - litevská archeoložka a antropoložka, s využitím lingvistiky systematizovala “stepní hypotézu” o původu proto-Indo-Evropanů v pontické stepi - “Kurganová hypotéza” (1956) - kurganová kultura (k. okruh) - volné seskupení několika eneolitických a starobronzových kultur (samarská k., Sredny Stog, jámová k., k. se ŠK adal.) - tyto se měly dále šířit do Evropy, Indie a Íránu - velmi mobilní, spojené s domestikací koní, D. Anthony - revize 2007 (*The Horse, the Wheel and Language*) - Kurganová k. je definována příliš široce, proto-IE spojuje přímo s jámovou k., jako hlavní jádro “indoeuropeizace”

Gimbutas spojuje šíření IE v době bronzové s násilnou invazí, nástupem bojovnických elit a patriarchátem, které dává do kontrastu s paleoevropskými kulturami, které měly být mírumilovné, egalitární, matrilineární a matrifokální - spojuje je s uctívání Bohyně Matky (*Mother Goddess*), totožné s Matkou Zemí (např. *Gaia*) - bohyní plodnosti, úrody a vegetace

Problematická idilizace neolitických kultur a démonizace kulturních změn v DB, předsudečné pojmání většiny neolitických figur jako ženských “venuší” (u většiny ale nelze jednoznačně určit pohlaví), argumentace kruhem Spolu s J. Mellaartem a R. Gravesem (*White Goddess*) popularizovala pojem Mateřské Bohyně, která byla ztotožněna s Velkou Bohyní Matkou jako archetyp a původní archaické vrchní božstvo pravěké Evropy - dosud rozšířené pojetí zejména u novopohanských a New Age proudů

- problematická koncepce “Mateřských bohyně” jako vegetativních božstev plodnosti a úrody - předsudečná (a asi chybná) asociace až identifikace “mateřství” s “plodností”; také chybný předpoklad jasně vymezených a oddělených funkcí božstev

reflexe širšího problému - tendence vytvářet jasné, čisté a hezky uspořádané klasifikační systémy a škatulky (kategorie), které ale často neodpovídají (pre-)historické realitě

mateřské bohyně spíše spojovány s ochranou
 - dobrým příkladem jsou staroegyptské bohyně typu “Oko boha Rea” jejichž hlavní “funkcí” je ochrana faróna (jejich syna) před nebezpečím
 - často měly destruktivní tendence a “hněvivý” aspekt, také atributy nebezpečných a dravých zvířat (lvice, supice, kobra apod.)

- “plodnost” není hlavní atribut “mateřství”, ale spíše ochrana dítěte a starost o jeho prosperitu

